

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
22 ΜΑΪΟΥ 2015

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός
Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

3 [20.]

Ακόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή
Κι ἡ θάλασσα, πού σκίρτησε¹ σάν τό χοχλό² πού βράζει,
Ἦσύχασε καί ἔγινε ὄλο ἡσυχία καί πάστρα³,
Σάν περιβόλι εὐώδησε κι ἐδέχτηκε ὅλα τ' ἄστρα·
5 Κάτι κρυφό μυστήριο ἐστένεψε τῆ φύση⁴
Κάθε ὀμορφιά νά στολιστεῖ καί τό θυμό ν' ἀφήσει.
Δέν εἶν' πνοή στόν οὐρανό, στή θάλασσα, φυσώντας
Οὔτε ὅσο κάνει στόν ἀνθό ἡ μέλισσα περνώντας,
Ἵμως κοντά στήν κορασιά, πού μ' ἔσφιξε κι ἐχάση,
10 Ἐσειότουν τ' ὀλοστρόγγυλο καί λαγαρό⁵ φεγγάρι·
Καί ξετυλίξει ὀγλήγορα κάτι πού ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι ὀμπρός μου ἰδοῦ πού βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἔτρεμε τό δροσάτο φῶς στή θεϊκιά θωριά της,
Στά μάτια της τὰ ὀλομαυρα καί στά χρυσά μαλλιά της.

4 [21.]

Ἐκοίταξε τ' ἀστέρια, κι ἐκεῖνα ἀναγαλλιάσαν,
Καί τήν ἀχτινοβόλησαν καί δέν τήν ἐσκεπάσαν·
Κι ἀπό τό πέλαο, πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει⁶,
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκώνει,
5 Κι ἀνεῖ τς ἀγκάλες μ' ἔρωτα καί μέ ταπεινοσύνη,
Κι ἔδειξε πάσαν ὀμορφιά καί πάσαν καλοσύνη.
Τότε ἀπό φῶς μεσημερνό ἡ νύχτα πλημμυρίζει,

¹ σκίρτησε: ἀόριστος σε θέση παρατατικού («σκιρτούσε»: αναταρασσόταν).

² χοχλό: κοχλασμό, βράσιμο.

³ πάστρα: καθαρότητα, διαύγεια.

⁴ ἐστένεψε τῆ φύση: ἐπιβλήθηκε (στην πλάση), τὴν ἀνάγκασε...

⁵ λαγαρό: διαυγές, καθαρό, φωτεινό.

⁶ χωρίς να το σουφρώνει: χωρίς καν να ρυτιδώνει, χωρίς και κατά το ελάχιστο να υποχωρεῖ ἡ ἐπιφάνεια του νεροῦ στο βῆμα της, χωρίς να βυθίζεται.

Κι ή χτίσις ἔγινε ναός πού ὀλοῦθε λαμπυρίζει.
 Τέλος σ' ἐμέ πού βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ στά ρεῖθρα⁷,
 10 Καταπώς στέκει στό Βοριά ή πετροκαλαμίθρα⁸,
 Ὅχι στήν κόρη, ἀλλά σ' ἐμέ τήν κεφαλή της κλίνει
 Τήν κοίταζα ὁ βαριόμοιρος, μ' ἐκοίταζε κι ἐκείνη.
 Ἐλεγα⁹ πώς τήν εἶχα ἰδεῖ πολύν καιρόν ὀπίσω,
 Κάν¹⁰ σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περίσσο,
 15 Κάνε τήν εἶχε ἐρωτικά ποιήσει ὁ λογισμός μου,
 Κάν τ' ὄνειρο, ὅταν μ' ἔθρεφε τό γάλα τῆς μητρός μου
 Ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη,
 Πού ὀμπρός μου τώρα μ' ὄλη της τή δύναμη προβαίνει
 Σάν τό νερό πού τό θωρεῖ τό μάτι ν' αναβούζει
 20 Εἶφνου ὀχ¹¹ τά βάθη τοῦ βουνοῦ, κι ὁ ἥλιος τό στολίζει.
 Βρύση ἔγινε τό μάτι μου κι ὀμπρός του δέν ἔθωρα,
 Κι ἔχασα αὐτό τό θεϊκό πρόσωπο γιά πολλή ὥρα,
 Γιατί ἄκουγα¹² τά μάτια της μέσα στά σωθικά μου,
 Πού ἐτρέμαν καί δέ μ' ἄφηναν νά βγάλω τή μιλιὰ μου
 25 Ὅμως αὐτοί¹³ εἶναι θεοί, καί κατοικοῦν ἀπ' ὀπου
 Βλέπουνε μέσ στήν ἄβυσσο καί στήν καρδιά τ' ἀνθρώπου,
 Κι ἐνιωθα πώς μοῦ διάβαζε καλύτερα τό νοῦ μου
 Πάρεξ ἄν ἤθελε τῆς πῶ με θλίψη τοῦ χειλιού μου:
 «Κοίτα με μέσ στά σωθικά, πού φύτρωσαν οἱ πόνοι

 30 Ὅμως ἐξεχειλίσανε τά βάθη τῆς καρδιάς μου
 Τ' ἀδέλφια μου τά δυνατά οἱ Τοῦρκοι μοῦ τ' ἀδράξαν,
 Τήν ἀδελφή μου ἀτίμησαν κι ἀμέσως τήν ἐσφάξαν,
 Τόν γέροντά τόν κύρη μου ἐκάψανε τό βράδι,
 Καί τήν αὐγή μου ρίξανε τή μάνα στό πηγάδι.
 35 Στήν Κρήτη
 Μακριά 'πό κεῖθ' ἐγτόμισα τέσ φοῦχτες μου κι ἐβγήκα.
 Βόηθα, Θεά, τό τρυφερό κλωνάρι μόνο νά 'χω
 Σέ γκρεμό κρέμουμαι βαθύ, κι αὐτό βαστῶ μονάχο».

⁷ ρεῖθρα: (με τήν ἀρχαία σημασία, ῥέεθρα) υδάτινα ρεύματα (σημερ. σημασία: χαντάκια, αυλάκια στο πλάι των ποταμών, κοίτες ποταμών).

⁸ πετροκαλαμίθρα: (αντιδάνειο: καλαμίτις < βενετ. pietra calamita): εἶδος πρωτόγονης (επιπλεύσας σε δοχεῖο με νερό) μαγνητικής βελόνας ἀπό καλάμι, δείκτης πυξίδας· αλεξικέραυνο.

⁹ Ἐλεγα: συλλογιζόμουν, εἶχα τήν ἐντύπωση.

¹⁰ Κάν-Κάνε: λες και, εἶτε-εἶτε.

¹¹ ὀχ: (ιδιωμ. < ἐκ)· ἀπό. Πολύ συνηθισμένο στον Σολωμό.

¹² ἄκουγα: ἐνιωθα.

¹³ αὐτοί – ἀντί αὐτά (δηλ. τα μάτια): ἔλεξη του γένους ἀπό το θεοί.

Έχαμογέλασε γλυκά στὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
 Κι ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της, κι ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
 Ἐχάθη, ἀλιά μου! ἀλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρου της ραντίδα¹⁴
 Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις ἐγὼ τὴν εἶδα. —
 5 Ἐγὼ ἀπὸ κείνη τῆ στιγμή δὲν ἔχω πλιά τό χέρι,
 Π' ἀγνάντευεν Ἀγαρηνό κι ἐγύρευε μαχαίρι·
 Χαρά δὲν τοῦ 'ναι ὁ πόλεμος· τ' ἀπλώνω τοῦ διαβάτη
 Ψωμοζητώντας, κι ἔρχεται μέ δακρυσμένο μάτι·
 Κι ὅταν χορτάτα δυστυχιά τὰ μάτια μου ζαλεύουν¹⁵,
 10 Ἄργα, κι ὄνειρατα σκληρά τὴν ξαναζωγτανεύουν,
 Καί μέσα στ' ἄγριο πέλαγο τ' ἀστροπελέκι σκάει,
 Κι ἡ θάλασσα να καταπιεῖ τὴν κόρη ἀναζητάει,
 Ευπνῶ φρενίτης,¹⁶ κάθομαι, κι ὁ νοῦς μου κινδυνεύει.
 Καί βάνω τὴν παλάμη μου, κι ἀμέσως γαληνεύει. —
 15 Τὰ κύματα ἔσχιζα μ' αὐτό,¹⁷ τ' ἄγρια καί μυρωδάτα,
 Μέ δύναμη πού δὲν εἶχα μήτε στὰ πρῶτα νιάτα,
 Μήτε ὅταν ἐκροτούσαμε,¹⁸ πετώντας τὰ θηκάκια,
 Μάχη στενή μέ τούς πολλούς ὀλίγα παλληκάρια.
 Μήτε ὅταν τὸν μπομπο-Ἰσουφ καί τς ἄλλους δύο βαροῦσα
 20 Σύρριζα στή Λαβύρινθο π' ἀλαίμαργα¹⁹ πατούσα²⁰.
 Στό πλέξιμο²¹ τό δυνατό ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς μου
 (Κι αὐτό μοῦ τ' αὐξαιν') ἔκρουζε²² στήν πλευρά τῆς κυρᾶς μου.

¹⁴ ραντίδα: ρανίδα (< ραίνω), σταγόνα, σταλαγματιά.

¹⁵ ζαλεύουν (< κοιν. ζαλώνω· φορτώνω, επιβαρύνω· ἢ κρητ. ζάλο· βήμα, βηματισμός): ζαλίζονται, αναστρέφονται (;) / βαραίνουν ἀπὸ κούραση.

¹⁶ φρενίτης: (< φρένα): φρενιασμένος, έξω φρενῶν, μανιακός, ταραγμένος· ὁ νοῦς μου κινδυνεύει: πᾶν να χάσω τὸ μυαλό μου, διακινδυνεύεται ἡ πνευματικὴ μου ἰσορροπία.

¹⁷ μ' αὐτό, ἀγτί μ' αὐτή (τὴν παλάμη): λες και, εἶτε-εἶτε.

¹⁸ ἐκροτούσαμε: συγκροτούσαμε, συνάπταμε.

¹⁹ ἀλαίμαργα: τὸ ἐπίρημα μεταφορικό, πρὸς δήλωση τοῦ πολεμικοῦ μένους.

²⁰ πατούσα: (ἐδῶ ἰδίως) κυρίενα, κρατούσα κυριαρχικά.

²¹ πλέξιμο: ἡ πλεύση, τὸ κολύμπημα.

²² ἐκρουζε: χτυπούσε, ἐκρουε· πλευρά: τὸ πλευρό, τὸ πλάι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Το έργο του Δ. Σολωμού έχει δεχτεί επιρροές και από το δημοτικό τραγούδι. Να αναφέρετε τρία διαφορετικά χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού που εντοπίζετε στα αποσπάσματα του ποιήματος «Ο Κρητικός» και για καθένα από αυτά να γράψετε ένα παράδειγμα.

Μονάδες 15

B1. Σύμφωνα με τον Β. Αθανασόπουλο: «[...] Το φως μπορεί μες στο ποιητικό τοπίο του Σολωμού να μεταμορφώνει τα πράγματα και να μετουσιώνει τα σώματα που φωτίζει. Το φως είναι η ενέργεια του Θεού, είναι η όραση του Θεού.[...]». Στο κείμενο που σας δίνεται, να εντοπίσετε τέσσερα στοιχεία που υποστηρίζουν την παραπάνω άποψη (μονάδες 8) και να τα σχολιάσετε (μονάδες 12).

Μονάδες 20

B2. Να βρείτε και να σχολιάσετε:

- α)** τα τρία χρονικά επίπεδα στο απόσπασμα 5 [22.] (μονάδες 12) και
β) το περιεχόμενο και τον λειτουργικό ρόλο της παρομοίωσης στους στίχους 9-11 του αποσπάσματος 4 [21.] (μον. 8):

«Τέλος σ' έμέ πού βρίσκονουν όμπρός της μέσ στα ρεϊθρα,
καταπώς στέκει στό Βοριά ή πετροκαλαμιθρα,
Όχι στην κόρη, αλλά σ' έμέ την κεφαλή της κλίνει».

Μονάδες 20

Γ1. α) Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παρακάτω στίχων του αποσπάσματος 4 [21.] σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

«Έλεγα πώς την είχα ιδεί πολύν καιρόν όπίσω,
Κάν σέ ναό ζωγραφιστή με θαυμασμό περίσο,
Κάνε την είχε έρωτικά ποιήσει ό λογισμός μου,
Κάν τ' όνειρο, όταν μ' έθρεψε τό γάλα τής μητρός μου·
Ήτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι άστοχισμένη»

(15 μονάδες)

β) Να σχολιάσετε τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή και στο ήθος του Κρητικού στους παρακάτω στίχους του αποσπάσματος 5 [22.] σε ένα κείμενο 80-100 λέξεων:

«[...] άλλ' άκουσα του δάκρου της ραντίδα
Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις έγώ την είδα. —
Έγώ από κείνη τή στιγμή δέν έχω πλιά τό χέρι,
Π' αγνάντευεν Αγαρηνό κι έγύρευε μαχαίρι·
Χαρά δέν του 'ναι ό πόλεμος· τ' άπλώνω του διαβάτη
Ψωμοζητώντας, κι έρχεται μέ δακρυσμένο μάτι»

(10 μονάδες)

Μονάδες 25

- Δ1. Στα κείμενα του Δ. Σολωμού και του Κ. Καρυωτάκη που σας δίνονται, να εντοπίσετε (μονάδες 5) και να σχολιάσετε (μονάδες 15) δύο ομοιότητες και τρεις διαφορές ως προς το περιεχόμενο.

Μονάδες 20

Κ. Γ. Καρυωτάκης
ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΝΕΡΑΪΔΑ

Από τὰ βράχι' ανάμεσα πετιέται 'να κεφάλι
καί βλέμματα όλόγυρα σκορπάει φοβισμένα.
Ἐγώ, κρυμμένος κάπου κει στό ἔρημ' ἀκρογιάλι,
τό βλέπω –σάν σέ ὄνειρο– μέ μάτια λιγωμένα.

Ἐνα κορμί παρθετικό, γυμνό ἀρογορβάλλει
κι ἀπλώνεται ἡδονικά σε κύματ' ἀφοισμένα·
ὁ ἥλιος ἐσκυθρώπασε μπροστά στα τόσα κάλλη,
τά κάλλη τ' ἀπολλώνεια καί τά φωτολουσμένα.

Ἀνατριχιάζ' ἡ θάλασσα στό θεῖο ἄγγισμά τους,
τά κυματάκια ἀπαλά μέ χάρη τ' ἀγκάλιαζουν
κι ἀχτίδες τά χαϊδεύουνε χευσές στό πέρασμά τους.

Θεότρελος, ὁ δύστηχος, βουτιέμαι μέσ στο κύμα,
τά μάτια της τά θεϊκά μέ φόβο μέ κοιτάζουν
καί χάνεται στή θάλασσα... Ἦταν νεραίδα... Κρίμα!

Κ. Γ. Καρυωτάκη, *Απαντα τα Ευρισκόμενα*, Εκδ. Ερμής 2006, σ.161